

פתח דבר

הגיליון החמישה עשר של **דרך אגדה** מביא לידי ביטוי מגוון נושאים וסוגיות במדרש ובאגדה. חלק ממאמרי הקובץ מציגים תובנות חדשות בתחום המדרש בהיבטים מגוונים: פרשניים, לשוניים ותוכניים; מאמרים אחרים דנים בהשפעתם של מאורעות היסטוריים על מגמות חינוכיות ופולמוסיות-דתיות באגדות חז"ל, וכן מוצעת התחקות אחרי דמויות נשיות, עיצובן וקולן, במדרשים ובמעשי חכמים.

היחסים שבין הקול המקראי לבין קולם של קוראי המקרא - הדרשנים, עומדים במוקד מאמרה של **תמר ורדיגר**. באמצעות דיון בדרשות על פרשת קין והבל בבראשית רבה היא מציגה שלושה דגמים שונים של יחסים כאלה, היוצרים צירופים שונים של הקולות. בהצגת הדגמים לקול הכפול העולה מקריאת הדרשות טמונה הצעה לכלי ללימוד המדרש, שבעזרתו אפשר להעריך את מידת החדשנות של חז"ל ביחס למקרא.

כדי לרדת לעומקן של דרשות חז"ל, דרושה היכרות עם הרקע הלשוני של המדרש, כפי שטוען **אהרן גלצר** במאמרו. באמצעות דיון בדרשה אחת מן התלמוד הירושלמי, השואלת "מניין לאבות מלאכות מן התורה", הוא דן בהרחבה בשלוש מתודות דרשניות הנוגעות להבנתה: גימטריה, דמיון פונטי ודמיון גרפי.

שירה בראור מלכיאור מצביעה על מפנה תאולוגי-רעיוני המשתקף במדרשי חז"ל. היא בוחנת את גלגולו הפרשני של מוטיב 'קן ציפור' במגמה להאיר פן ביקורתי במחשבת חכמים המופנה כלפי שתיקת השמים ברגעי משבר. לטענתה, בעוד שבמסורת היהודית הקדומה נתפרשה פרשת שילוח הקן כחוק המאשש את עקרון רחמי האל, במדרש האמוראי הארץ-ישראלי משתקף ניסיון לערער על הנחה זו ולהשתמש באותו מוטיב ככלי להתרסה ולביקורת.

על מפנה חינוכי-רעיוני אחר במחשבת חז"ל עומד **אמיר משית**, המנתח במאמרו את השינוי האסטרטגי בהגותם של חכמים בהקשר הלאומי. הוא מבקש להראות כיצד לאחר חורבן מדיני ומאורעות דמים חז"ל נטלו על עצמם להמיר את האתוס האופנסיבי באתוס דפנסיבי ואת התחושות המדיניות-לאומיות בתחושות דתיות. למימוש האסטרטגיה החדשה הם פעלו הן במישור הפרשנות האגדית והן בשיח פסיקת ההלכה.

השפעת ההיסטוריה על ספרות האגדה נדונה גם במאמרו של **איתן רייך**, הטוען שבאגדה המפורסמת על האישה ושבעת בניה שנהרגו על קידוש השם מתקיים פולמוס סמוי עם הנצרות. בגלגוליו של הסיפור בספרות חז"ל שולבו בו אמירות שהעבירו מסרים

נגד הנצרות ומאמיניה. אלה ניכסו לעצמם את דמויות האישה ושבעת הבנים במקורותיהם, כחלק ממגמתם לאימוץ דגם לחיקוי של נושאי דגל במלחמות דת מקרב המקבים.

גוני בן ישראל קסוטו מציעה קריאה פמיניסטית בסיפורי חכמים על מות בנים ובנות. לאחר "קריאה ראשונה" בסיפור, שהיא קריאה צמודה הנובעת מן הטקסט ומשתדלת לפענח את כוונתו, היא מציגה "קריאה שנייה" משלה. קריאה זו מבקשת לחתור תחת מסקנותיה של הקריאה הראשונה ולהראות שדרך עיניה של הדמות הנשית בסיפור מקבל הטקסט משמעות אחרת - פרשנות המכוננת את דמותה מחדש כמי שניצבת במרכזו. אנו מקווים שמאמרי הקובץ יציגו בפני הקוראים זוויות ראייה נוספות מתוך מגוון דרכי לימודה של ספרות האגדה ויתנו בידי המעיינים בהם כלים חדשים וקריאות מחדשות בדרשות ובסיפוריהם של חכמים.

העורכים